

İlyas TEKİN

Eğitimci/Yazar (E.Milli Eğt.Md)

Giriş:

Son asırda dünyada meydana gelen olayları anlamak için, önce biz bu günlere nasıl geldik? Dosta, düşmana karşı **Türk Milleti**'nin tarihini tekrar hatırlatmakta fayda vardır.

a) Tarihte Türk devletleri

Türklerin ana yurdu **Orta Asya**'dır. İklim şartları ve benzeri sebeplerle değişik bölgelere göç eden **Türkler**, her dönemde bir veya birkaç devlete sahip olarak hayatlarını sürdürdüler. Şu anda da 7 tane **Türk** devleti vardır.

M.Ö. 5. yüzyıldan öncesine gidebilmek, tarihi kaynaklar açısından zor görülmektedir. İlk dönemlerin tarihi destanlar ve efsanelere dayanmaktadır. Ancak Türklerin tarihinin, binlerce yıl öncesine dayandığı ve tufandan sonra **Nuh** (as)'in **Yafes** adlı oğlundan türedikleri kaynaklarda belirtilmektedir.¹

Binlerce yıllık süreçte 100'den fazla devlet kuruldu. Bunlar, imparatorluklar, devletler, beylikler, hanlıklar şeklinde devam etti. Türklerde var olan bu devlet kurma yeteneği, **Türk** tarihinin derinliğini teşkil eder. Kurulan devletlerin bir süre sonra bölünmeleri ve yabancı unsurların faaliyetleri nedeniyle boylar arasında yaşanan iktidar kavgaları, **Türk** devletlerinin en önemli yıkım sebeplerinden biridir.²

Cumhurbaşkanlığı Forsunda yer alan (kutup yıldızı gibi) 16 yıldızın tarihte kurulan 16 **Türk** devletini temsil ettiği ifade edilmektedir.³ Aksi görüşte olanlar da vardır.⁴

Bu devletler şunlardır:

- 1-Büyük Hun İmparatorluğu,
- 2-Batı Hun İmparatorluğu,
- 3- Avrupa Hun İmparatorluğu,
- 4- Ak Hun İmparatorluğu,
- 5- Göktürk İmparatorluğu,
- 6- Avar İmparatorluğu,
- 7- Hazar İmparatorluğu,
- 8- Uygur Devleti,
- 9- Karahanlılar,

- 10- Gazneliler,
- 11- Büyük Selçuklu İmparatorluğu,
- 12- Harzemşahlar,
- 13- Altınordu Devleti,
- 14- Büyük Timur İmparatorluğu,
- 15- Babür İmparatorluğu,
- 16- Osmanlı İmparatorluğu.⁵

Tarihçi **Prof. Dr. Yusuf Hacaloğlu**'na göre bu listeye **Safeviler**, **Memluklar**, **Akkoyunlular**, **Karakoyunlular**'ı da eklemek gerekir.⁶

Osmanlı İmparatorluğu, 1299'da kuruldu ve 1922'de yerini **TÜRKİYE CUMHURİYETİ**'ne bıraktı.

b) 623 Yıl ve Bugün 64 Devlet

Osmanlı İmparatorluğu, babadan oğula intikal eden bir sistemle **623** yıl devam etti. Gücünün doruğunda olduğu 16 ve 17. yüzyıllarda **Avrupa**, **Asya** ve **Afrika**'nın bazı bölgelerine yayıldı ve **Balkanlar**, **Orta Doğu**, **Kuzey Afrika** ve **Doğu Avrupa**'nın bir bölümünü idaresi altında tuttu. Bu yüzyıllarda ülkenin sınırları batıda **Cebeitarik Boğazı**, doğuda **Hazar Denizi** ile **Basra Körfezi**'ne; kuzeyde **Avusturya**, **Macaristan** ve **Ukrayna**'nın bir bölümüne; güneyde ise **Sudan**, **Eritre**, **Somali** ve **Yemen**'e kadar uzanıyordu.⁷

İşte bu dönemde **Osmanlı İmparatorluğu**'nun yüzölçümü, **20 milyon km²** ve tâbi devletlerle **24 milyon km²** idi. Zamanımızda, vaktiyle uzun yıllar **Osmanlı** devleti idaresinde kalan **Avrupa**'da 28, **Asya**'da 14, **Afrika**'da 22 devlet olmak üzere toplam **64 devlet**; **Osmanlı** sınırları içinde olmamakla beraber halifeye bağlı olan 8 devletle birlikte 72 devlet var.

Türkler, tabir caizse, 72 milleti, **adaletle** yüz yıllarca idare ettiler; kimsenin dinine, diline, örf ve âdetine karışmadılar. Bizler böyle bir millettiz. Ama elin oğlu kısa zamanda girdiği yerlerde her şeyi değiştirdi ve değiştiriyor. Herkes, kendisine yakışanı yapar.

c) Türkiye Cumhuriyeti

Osmanlı devleti, 1699'da **Karlofça Antlaşması** sonrası gerileme dönemine girdi, toprak kayıplarının sonucunda sınırları sürekli daraldı.⁸

1.Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşlarında ecadımız, adeta çarıkla, kazma, kürekle yedi düvele karşı büyük bir mücadele verdi ve **Atatürk**'ün önderliğinde **Türkiye Cumhuriyeti**'ni kurdular.

Cumhur, **halk demektir. Eşanlamlısı** nâs, umum, enâm; yani **halk, insanlar yaratıklar.**⁹

Cumhuriyet ise: “Seçilmiş bir başkanın yönetimi altında bulunan devlet; millet hâkimiyetine dayanan, millet hâkimiyetinin belli süreler için seçilmiş milletvekilleri vasıtası ile kullanıldığı devlet şeklidir.”¹⁰

Demokrasi, devletin siyasi rejimini ifade eder. Demokrasilerde, **hürriyet, eşitlik, kardeşlik, vatandaşlık, sorumlu yönetim, etkin denetim, dürüstlük, açıklık ve katılım** gibi temel ilkeler vardır.

Cumhuriyet ve demokrasi idaresi gizli oy ve açık tasnif ile halkın kendisini yönetecek kişileri seçmesi ve seçimle gelenlerin, yine seçimle gitmesidir. Kim olursa olsun, nereli olursa olsun, isteyen herkese bu yol açıktır. Kanun önünde herkes eşittir. Yeter ki hukuk ve **adalet** hakkıyla gerçekleştirilsin. Yüz iki yıllık cumhuriyet tarihi boyunca bunun güzel örneklerini gördük ve görüyoruz. Kötüleri de var ama biz iyilerini örnek almalıyız.

d) İstişare, Şûrâ, Danışma Meclisi

Yüce Allah (cc), yöneten ve yönetilenler arasında âdil bir idare ile idari görevleri emanet sayıp bu görevlerin tesliminde, emanetin ehline verilmesini, çok açık bir ifade ile emrederek şöyle buyurdu: “**Allah size emanetleri ehline vermenizi ve insanlar arasında adaletle hükmetmenizi emreder/emrediyor.**”¹¹

Sevgili peygamberimiz, irtihalinden önce, kimseyi yerine vekil/halife tayin etmedi; bunu ashâbı kiramın takdirine bıraktı. Peygamberimizin irtihalinden sonra ashâbın büyüklerinden, hepsinin abisi durumunda olan Hz. **Ebübekir es-Sıddîk** (ra) onların uygun görüşü ile halife seçildi.

Sonra Hz. **Ömer**, Hz. **Osman** ve Hz. **Ali** (r.anhum). O zaman “**bîat**” deniliyordu, şimdi seçim. Bu 4 büyük halifeden sonra melik ve emirler devri başladı. Zaten sevgili peygamberimiz de:

“**Benden sonra halifelik otuz senedir, ondan sonra melik ve emirler gelecektir.**”¹² buyurdu ve öyle de oldu.

Dolayısıyla **cumhuriyet** ve **demokrasi** yüce dinimize de uygundur. Yüce Allah (cc) peygamberimize:

“**İş hakkında ashâbına danışmasını.**” emretti¹³

Sevgili peygamberimiz de vahiy gelmeyen konularda (daha çok dünya işlerinde) ashâbıyla istişare ederdi. Hatta bazen ashaptan bazıları, “**bu konuda vahiy mi geldi?**” diye sorar; eğer vahiy gelmediyse açıkça görüşlerini bildirirler ve peygamberimiz de onlara uyardı. **Bedir, Uhud, Hendek ve Tebük** gibi önemli savaşlarda hep böyle oldu.¹⁴

Bir âyeti kerimede: “**Onların işleri aralarında şûrâ/danışma/istişare ile yapılır.**” buyurulmaktadır.¹⁵

Lokman Hakîm'in, şu tavsiyesi ne kadar önemlidir:

“**İşlerinizi tecrübeli insanlara danışın. Zira onlar, kendilerine pahalıya mal olan doğru görüşleri size bedava verirler.**”

İsmail Hakkı Bursevî hazretlerinin **Rûhul-beyan** tefsirinde kaydettiğine göre; deniyor ki: “**Eğer Âdem (as) o ağacın meyvesinden yeme konusunda meleklerle istişare etseydi, elbette o ağacın meyvesinden yemez ve cennetten çıkarılmazdı!**”¹⁶ Elbette ki böyle olacaktı; çünkü yüce yaratıcı, onun yeryüzüne inmesini ve insanların dünyada yaşamalarını takdir etmişti.

İstişare eden pişman olmaz. **İstişare, demokrasilerde çok önemlidir, hatta demokrasinin temelidir.**

e) 57 İslâm Ülkesi

Osmanlının yıkılmasıyla çok büyük çapta bölgeleri kaybettik. Şu anda **784 bin km²** kara ve **462 bin km²** mavi vatan olan denizlerle birlikte **1 milyon 246 bin km²**'lik yüzölçümüne sahip güçlü bir devletimiz var.

Özellikle **Osmanlı Devleti**'nin yıkılmasından hemen sonra, İslâm'ın kalbi-merkezi olan **Arapistan**'da 1926'da **vehhâbilik** temeli üzerine **Suudi Arabistan** krallığını kurdurdular, diğerlerinde de istedikleri yöneticileri getirdiler. Laf dinlemeyen olursa da götürdüler ve götürüyorlar...

Hedef sadece toprakları işgal etmek ve ülkeleri sömürmek değil, aynı zamanda kendilerine göre bir din anlayışını da hâkim kılmaktır. Çünkü dinin aslı kalırsa, istediklerini yapmaları daha zordur. **S. Arabistan**'da vehhâbiliğin yanında, **Hindistan** bölgesinde de hadisi şerifleri-sünneti şüpheli göstermek suretiyle (hâşâ) peygamber-siz bir din uydurmaya çalıştılar ve her ikisinde de oldukça mesafe aldılar. Aslında nihaî hedef Kur'an-ı kerimdir. Ne yazık ki, Ehli-sünnet temeli üzerine kurulan **Türkiye**'de de uzantıları vardır.

Son yüzyıl, son 50 yıl ve son çeyrek asırda dünyada meydana gelen olaylara baktığımızda büyük ölçüde İslâm ülkelerinde insanların zulüm ve işkence altında inim inim inlediğini görmekteyiz. Zalim yöneticiler nedeniyle İslâm ülkelerinden **Avrupa**'ya göç var. "**Arap Baharı**" diyerek insanları kandırdılar ve kaç İslâm ülkesinin liderini yok edip istediklerini getirerek ülkeleri işgal ettiler. Bu arada büyük **Türk** dostu **Muammer Kaddafi**'yi de şehit ettiler.

f) Düşman, Çok Sinsi, Zalim ve Acımasız

Düşman çok sinsi, zalim, acımasız ve şeytanın bile aklına gelmeyecek hile ve tuzakları, projeleri adım adım uyguluyor. Tabii ki hedefte İslâm Dünyası ve Ortadoğu var. İki yılı aşan bir süreden beri **Gazze**'de kadın-çocuk demeden katliam ve soykırım uyguluyorlar. 57 İslâm ülkesi, 2 milyar İslâm topluluğu adeta seyrediyor. Hatta bazıları **İsrail**'i destekliyor.

Çünkü yöneticileri emir kulu, yoksa alaşağı ederler. Oysa İslâm ülkeleri, sadece mallarını boykot edebilselerdi, bu bile çok etkili olurdu. Bunu bile beceremediler. Besle kargayı oysun gözünü! Diğer taraftan **Türkiye** dışında başka ülkelerde yaşayan Türklerin durumu da iyi değil. Hele **Doğu Türkistan**'daki Türklerin durumunu yazmaya bile elim varmıyor.

Bu acımasız, sinsi, zalim, işgalci düşmanlar aynı zamanda **Arap** ve **İslâm** ülkeleriyle **Türkiye**'nin arasını da açmayı/bozmayı hedeflediler ve maalesef başarılı da oldular.

Uzun zamandan beri **Araplar** bize düşman diye onlara düşman olanlar da az değil. Bu da bir eğitim işidir. Elin oğlu böyledir, milletleri birbirine düşman eder, sonra da seyredir. Sadece ülkeleri değil, aynı ülke içindeki insanları bile birbirine düşman eder. Artık yapacaklarını yaptılar. Bu durum en çok da onların işine yarar ve yarıyor. Millet olarak daha şuurlu olursak bu kadar ileri gidemezler. Bu oyuna gelmemeliyiz. Yöneticiler farklı olsa da halk bizim kardeşlerimizdir. Bizler, her zaman haklının ve mazlumun yanında, haksızın ve zalimin karşısında olduk ve olmaya da devam etmeliyiz.

Gazi M. Kemal Atatürk: "**Yurtta sulh, cihanda sulh.**" diyerek uyulması gereken kuralı ortaya koydu. İçeride ve dışarıda komşularla iyi geçinmek, barış içinde olmak. Komşuluk hukuku dinen çok önemlidir. "**Komşu, komşunun külüne muhtaçtır.**" atasözü boşuna söylenmedi

Osmanlı devleti zamanında farklı dinden, farklı milletlerden çok sayıda insan vardı ve gayet güzel geçinip gidiyorlardı. 1492 yılından sonra **İspanya**'da gördükleri zulüm üzerine **Osmanlılara** sığınan **Yahudilerin**, yerleştiği ilk mahallelerden biri olan **Üsküdar Kuzguncuk**'ta hâlâ **cami, sinagog, kilise** yan yanadır. Müslümanlık, aynı zamanda ayrı ırk ve dinden olan insanların birbirlerine sevgi, saygı, hoşgörü ile davranabildiği bir ortamı meydana getirmektir. Ayrı din ve ırktan olsa bile komşuluk hukuku geçerlidir. Bu durum onların İslâm'ı seçmelerine de vesile olabilir. Zaten Müslümanlar İslâm'ı hakıyla yaşayıp güzel ahlak ile iyi örnek olabilselerdi, çoğu insan Müslüman olurdu.

g) Hedef Türkiye.

Bölgemizde çok ilginç şeyler oluyor. Bir taraftan **Gazze**'de **Filistinlileri** yok etmeye çalışsarlarken diğer taraftan sonunda **Suriye**'yi de hallettiler! **Arap Baharı**'nın devamı olarak önce **Suriye**'nin başındaki **Esat**'ı gönderdiler ve terör örgütü lideri ilan ederek başına 10 milyon dolar koyup aradıkları kişiyi¹⁷ bir anda terör listesinden çıkartıp iş başına getirdiler ve saraylarda ağırladılar.

En zıt ve ters işler olağan hale geldi! Şimdi artık en uzun sınırimızda **İsrail**'le komşu sayılırız. Nihaî hedefin **Türkiye** olduğu, yüksek seviyede dile getiriliyor.

Ancak burası **Türkiye** ve burada **Türk Milleti** var. **Türkler** başkalarına benzemez. Bizler, başkaları gibi başka yerlere gitmeyiz ve en zor şartlarda bile vatanımızı sonuna kadar savunuruz. **Türk Bayrağı'na** iyi baksınlar ve **İstiklal Marşı** ile **Çanakkale Zaferi'ni** iyi okusunlar.

Bunların metotları şudur: **Böl, parçala, yut**. Gerek **12 Eylül** darbesi öncesinde, gerek sonrasındaki olaylarda ve gerekse **PKK'nın** ortaya çıkışından itibaren uygulanan proje budur. Biliyorlar ki, **Türk Milleti'ni** bölmeden, parçalamadan, birbirine düşman etmeden sonuç alamayacaklardır. Tahribat büyük ama **Türk Milleti** bu oyuna gelmedi.

h) Üniter devlet

Türkiye Cumhuriyeti üniter bir devlettir ve böyle kalmalıdır. Üniter yapı, devletimizin, milletimizin birliği ve bölünmez bütünlüğü için önemli bir kalkandır.

Çeşitli vesilelerle deneme yaptılar, fakat sonuç alamadılar. Alamazlar; çünkü hepsiyle din ve kan bağımız var. Elbette **Alevîler** de **Kürtler** de bizim kardeşlerimizdir. Hepsiyle kader birliği yaptık ve **Kurtuluş Savaşı'nı** beraber kazandık, **Çanakkale'de** düşmanı beraber denize döktük. Her aileden en az bir şehit vardır. Benim iki taraftan da dedelerim şehittir. Herkes aynı haklara sahiptir; istediği veya hak ettiği makama gelmiştir ve gelmektedir. Örnekleri çoktur. Cumhuriyet ve demokrasi budur. Hiç kimsenin kimseye üstünlüğü yoktur. Bu dinen de böyledir. İşte âyeti kerime:

“Ey insanlar, biz sizi bir erkekle bir kadından yarattık ve birbirinizle tanışmanız için sizi kavim ve kabileler (halinde) kıldık. Muhakkak ki Allah katında en değerli olanınız, O'ndan en çok korkanınızdır. Şüphesiz Allah her şeyi bilir ve her şeyden haberdardır.”¹⁸

Sevgili peygamberimiz de şöyle buyurdu: “Ey insanlar! Şunu iyi bilin ki Rabbiniz birdir, atanız da birdir. Arap'ın Arap olmayana, Arap olmayanın Arap'a;

beyazın siyaha, siyahın beyaza, takva dışında, bir üstünlüğü yoktur...”¹⁹

Hepimiz önce **Nuh** (as)'a sonra da **Âdem** (as)'a dayanıyoruz. İnsanlar tarih sürecinde çoğalırken çeşitli bölgelere dağılarak çeşitli renk ve dillere sahip oldular. Sonuçta hepsi bir yerde birleşiyor. Hiçbir insanın hangi anne-babadan dünyaya geleceğini tercih, tespit ve tayin etme hakkı/imbânı olmadığı için, hiç kimse bundan dolayı üstünlük taslayamaz veya ayıplanamaz.

Esasen **Alevî** demek Hz. **Ali**'yi (ra) sevmektir. Hangi Müslüman (sünnî) Hz. **Ali**'yi (ra) sevmeyiz? Böyle bir şey olabilir mi? Bu durum, peygamberimizden ve dört büyük halife devrinden sonra saltanat kavgaları sebebiyle ortaya çıktı. Hiçbir Müslüman bunu tasvip etmez, aksine bundan üzüntü duyar. Keşke olmasaydı.

Alınacak ders, dinin saltanat kavgalarına alet edilmesinin ne kadar tehlikeli sonuçlar doğuracağına bilinmesidir. Hem **Alevî** kardeşlerimiz **Türk-Türkmen**'dirler.

Kürt kardeşlerimizi de kesinlikle **PKK'dan** ayırmak lazım. Herhalde en büyük zararı onlar gördüler. Aynı zamanda **ehlisünnete** bağlı din-dar insanlardır. Dolayısıyla hepimiz kardeşiz, asla ayrılık-gayrılık yoktur.

“Türk-Kürt kardeşir, ayırım yapan kalleştir.” cümlesi, konuyu ne kadar güzel özetliyor.

Anayasa, madde 66: **“Türk Devleti'ne vatan-daşlık bağı ile bağlı olan herkes Türk'tür.”²⁰** Hepimiz, hep beraber **Türk Milleti**'yiz.

Ben, 1998'de **Tunceli'de** de görev yaptım. Bölgede soyadı **Türk** ve **Türkmen** olan çok insan var. **RİDEF** (Rize Dernekler Federasyonu) yönetim kurulunda iken bölgeye dostluk ve kardeşlik programları düzenledik. Dolayısıyla bölgeyi biliyorum. **Karadeniz** ne ise orası da odur. Hatta o zaman **Karadeniz** sahil yolu yeni yapı-lıyordu.

O bölgenin köy yolları bizim yollardan daha güzeldi. **GAP** projesi bölgeye yapılmış en büyük yatırımdır.

SONUÇ: Kan ve din bağı olan kardeşlerimizle karşılıklı kız alınıp verilmiş, evlilikler yapılarak hısımlık, akrabalık bağı da kurulmuştur. İşte bunu bozmaya çalışıyorlar. Ama bunu kim bozabilir?

Feraset/firaset ve basiret sahibi milletimiz bu oyuna gelmedi, gelmez ve inşallah gelmeyecektir. Zaten halk içinde böyle bir problem yoktur.

Şu kesin olarak bilinmelidir ki, kim bu oyuna gelirse, siyonist güçler önce onları yutar, sonra diğerlerini. Son asırda ve yakın geçmişte bölünenlerin ne hale geldiği ortadadır. Bu sebeple her zamankinden daha çok birlik, beraberliğe, sevgi, saygı ve hoşgörüye ihtiyacımız vardır. Bu sinsi planlar, tam aksine daha çok kenetlenmemize vesile olmalıdır. Böylece bu sinsi planları, birbirimize kenetlenerek fırsata dönüştürebiliriz ve dönüştürmeliyiz.

Zira hepimiz aynı geminin içindeyiz. Gemiye delmeye-batırmaya çalışan kim olursa olsun, elbirliğiyle ona engel olmak herkesin görevidir. Aksi halde gemi batarsa hepimiz batarız. İş işten geçtikten sonra “âh, keşke!” demenin hiçbir faydası olmaz. Bu sebeple milletvekili ve cumhurbaşkanlığı yemin metninde yer alan: “**Devletin varlığı ve bağımsızlığı, vatanın ve milletin bölünmez bütünlüğü**” hayatî önem taşımaktadır. Devletin bağımsızlığı ve hürriyet olmazsa ne cuma namazı ve ne de bayram namazı kılınabilir? Çünkü cuma ve bayram namazları için hürriyet şarttır.²¹

Sonuç olarak:

Türkiye Cumhuriyeti, demokrasiyle idare edilen üniter bir hukuk devletidir. Burada kanun ve hukuk önünde herkes eşittir ve aynı haklara sahiptir.

Daha çok İslâm ülkelerini ve Türkleri, kasıp kavuran zulüm, işkence ve soykırımların son bulması, ancak bütün **Türklerin**, mazlumların ve dünya Müslümanlarının umudu olan **Türkiye**'nin daha güçlü olmasına bağlıdır.

(Gelecek sayıda **Türkiye**'nin daha güçlü olması gerektiğini anlatmaya çalışacağız.)

1- İbnü'l-Esîr, el-Kâmil fit-Tarih, Beyrut 1987-1407, c: 1, s: 104; c: 1, s: 62; Taberî, Tarih, Mısır tarihsiz, c: 1, s: 201; Bilmen, Ömer Nasuhi, Büyük İslâm İlmihali, İstanbul tarihsiz, s: 499; Köksal, M. Asım, Peygamberler Tarihi, TDV, Ankara 2004, c: 1, s: 109.

2- Ulusalbayrak.com.

3- Yusuf Hacaloğlu, 15, Ocak 2015, facebook.

4- Yusuf Hacaloğlu, 15, Ocak 2015, facebook, Uğur Dündar'ın yorumu.

5- Independent Türkçe, Vikipedi.

6- Yusuf Hacaloğlu, 15, Ocak 2015, facebook.

7- [Osmanlı İmparatorluğu'nun En Geniş Sınırlarını Gösteren Harita](#). 23 Mayıs 2011 tarihinde [kaynağından](#) arşivlendi. Erişim tarihi: 3 Mayıs 2009.

8- Wikioedia.org. Osmanlı İmparatorluğu.

9- Sâmî, Şemsettin, Kâmûsî Türkî, Tercüman, İstanbul 1985, c: 1, s: 181,331.

10- Sâmî, Şemsettin, Kâmûsî Türkî, Tercüman, İstanbul 1985, c: 1, s: 181.

11- Nisâ sûresi /4, âyet: 58.

12- Bkz. Ebu Dâvûd, Sünnet, 8; Tirmizî, Fiten, 48; Ahmed b. Hanbel, Müsned, IV, 272; V, 220, 221.

13- Âl-i İmrân sûresi /3, âyet:159.

14- Geniş bilgi için bkz. Âlûsî, Rûhul-Meânî, Beyrut tarihsiz, c: 25, s: 46, c: 4, s: 106-107; Râzî, Mefâtihu'l-Gayb, Beyrut 1981-1401, c: 27, s: 117, c: 9, s: 62-69; Yazır, Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul 1971, c: 2, s: 1213-1217, c: 6, s: 4248-4249.

15- Şûrâ sûresi /42, âyet: 38.

16- Bursevî, İsmail Hakki, Rûhul-beyân Tefsiri, İstanbul 1969, c: 7, s: 474.

17- "Terrorist Designations of the al-Nusrah Front as an Alias for al-Qa'ida in Iraq". U.S. Department of State. 30 Ocak 2017 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 13 Ocak 2017; "Elusive Al-Qaeda leader in Syria stays in shadows". Times of Israel. 4 Kasım 2013. 24 Aralık 2018 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 15 Haziran 2015; Yeni Şafak, 22 Eylül 2025; Yeni Akit, 9 Kasım 2025; Dünya gazetesi, 9 Kasım 2025; Stratejik Düşünce Enstitüsü, 21 Aralık 2024; Haber Global, 9 Kasım 2025; Mepa News, 21 Aralık 2024 ve diğerleri.

18- Hucûrât sûresi /49, âyet: 13.

19- Ahmed bin Hanbel, Müsned, V, 411.

20- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, madde: 66.

21- Bkz. Şürûnbulâfî, Nûru'l-izâh, Mısır 1958, s: 101, 103; Zihni, Mehmed, Nimet-i İslâm, İstanbul 1971, s: 401, 411; Bilmen, Ömer Nasûhi, Büyük İslâm İlmihali, İstanbul tarihsiz, s 161, 167 ve diğer fıkıh kitapları.